

ОБЛІК ТА АНАЛІЗ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

У статті розглянуто теоретико-методологічні та організаційно-практичні проблеми вдосконалення розрахунків з дебіторами. Визначено основні види оцінювання дебіторської заборгованості, розроблено комплексну методику розрахунку резерву під дебіторську заборгованість, що містить аналітичну і математичну моделі. Запропоновано оптимізаційну форму бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості.

Постановка проблеми. Фінансова незалежність та участь вітчизняних господарюючих суб'єктів у міжнародних економічних відносинах зумовлюють необхідність безперервного забезпечення виробничого циклу оборотними засобами. Розвиток принципово нового підходу до проблем платіжно-розрахункових відносин між суб'єктами ринку зумовлює необхідність досліджувати похідну уповільнення даних відносин – дебіторську заборгованість.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам розвитку теорії і практики бухгалтерського обліку та аналізу дебіторської заборгованості присвячено ряд праць зарубіжних та вітчизняних учених - економістів: С. Д. Батехіна, І. А. Бланка, Ф. Ф. Бутинця, С. Ф. Голова, С. Грязнової, З. В. Гуцайлюка, Р. Дамарі, В. П. Завгороднього, О. Д. Заруби, В. В. Ковальова, В. Костюченко, С. І. Маслова, Є. Петрик, Г. В. Савицької, Я. В. Соколова, В. В. Сопка, С. Хенка, К. Хувера, М. Г. Чумаченка, А. Шаповалової, М. Швайки та ін.

Разом з цим, багатоаспектність дослідження зумовлена складністю і різноманітністю суб'єктів та об'єктів розрахунково-платіжних відносин, що вплинуло на суперечливий характер нормативних документів, а також на рівень розробок окремих теоретичних і практичних аспектів методології бухгалтерського обліку та аналізу дебіторської заборгованості.

Формування цілі статті. Мета статті – виявлення нагальних проблем,

пов'язаних з обліком розрахунків із дебіторами, обґрунтування перспектив розвитку бухгалтерського обліку та аналізу дебіторської заборгованості, розробка методичних підходів і складання практичних рекомендацій щодо вдосконалення існуючих методик обліку та аналізу дебіторської заборгованості.

Об'єкт дослідження - теоретико-методологічні та організаційно-практичні проблеми вдосконалення розрахунків з дебіторами. Предмет дослідження - методики оцінювання, обліку та аналізу дебіторської заборгованості.

Методи дослідження. Теоретична і методологічна основа статті - економічна теорія дебіторської заборгованості, законодавчі та нормативні акти, що регламентують платіжно-розрахункові відносини суб'єктів господарювання, методичний та інструктивний матеріали з бухгалтерського обліку, звітності та аналізу, праці вітчизняних і зарубіжних вчених та фахівців із теорії і практики бухгалтерського обліку і аналізу дебіторської заборгованості.

Невирішена раніше частина загальної проблеми. Наукова новизна статті полягає у формуванні єдиної економічної концепції дебіторської заборгованості шляхом постановки, теоретичного обґрунтування і вирішення проблем, пов'язаних з вдосконаленням обліку та аналізу дебіторської заборгованості на новій методичній основі. Реалізація підходу потребує отримання науково обґрунтованих результатів:

розроблення рекомендації з питань створення єдиної економічної концепції дебіторської заборгованості підприємств, використання якої сприятиме підвищенню ефективності управління на мікро- та макрорівнях (досі розгляд проблем оцінювання, обліку та аналізу дебіторської заборгованості в межах єдиної економічної концепції не здійснювався);

обґрунтування необхідності використання цифрового аналізу як засобу додаткового контролю законності та достовірності господарських операцій по розрахунках з дебіторами, що засновано на зіставленні частот розподілу чисел по закону Бенфорда (до цього часу цифровий аналіз в вітчизняному обліку розрахунків з дебіторами не використовувався) ;

розроблення комплексного підходу щодо оцінювання дебіторської заборгованості за чистою реалізаційною вартістю з урахуванням вимог національних стандартів бухгалтерського обліку, що передбачає використання аналітичної та математичної моделей розрахунку резерву сумнівних боргів (на відміну від діючих методик, які не враховують специфіку підприємства).

Серед основних недоліків існуючої системи обліку та аналізу дебіторської заборгованості можна визначити такі:

а) для прийняття зацікавленими особами адекватних та вчасних рішень щодо існуючої політики управління істотне значення мають актуальність і якість інформації про стан розрахунків з дебіторами, що формується на базі даних бухгалтерського обліку конкретних суб'єктів господарювання. Однак форма бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості, яку рекомендували нормативно, не враховує специфіки даного активу, що зумовлює наявність різних ознак його класифікації і велику кількість методів оцінювання. Крім цього, облікові регістри, що є рекомендовані для використання, не передбачають накопичення інформації про розрахунки з дебіторами різного рівня деталізації і узагальнення. Це зумовлює неможливість отримання інформації про дебіторську заборгованість в обсязі і вигляді, достатньому для проведення аналізу розрахунків з дебіторами зокрема і заборгованості загалом з метою прогнозування ймовірності настання платіжної кризи суб'єктів господарювання, складання рекомендацій щодо її попередження;

б) невирішені проблеми відображення в обліку довгострокової дебіторської заборгованості, оцінки поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи та послуги;

в) застосовування у наших умовах традиційної за кордоном методики аналізу дебіторської заборгованості не завжди доцільно через відсутність необхідного обсягу вірогідної і доступної інформації щодо розрахунків з дебіторами. Крім цього, загальна криза неплатежів, характерна для сучасної української економіки, змушує сумніватися в об'єктивності, своєчасності і корисності отриманих результатів аналізу. Використання вітчизняних методик не дає змоги однозначно оцінити стан дебіторської заборгованості, а також ступінь його впливу на фінансово-господарський стан підприємств. Зазначені проблеми вказують на необхідність пошуку специфічних засобів аналізу дебіторської заборгованості, спрямованих на отримання інформації комплексного характеру, достатньої для прийняття рішень щодо глибини кризи неплатежів аналізованого суб'єкту.

Науково-теоретична і практична значимість вказаних проблем зумовила вибір теми статті та визначила її основні аспекти.

Виклад основного матеріалу. Від початку формування ринкових

